

Skauting i harcerstwo a idea międzykulturowości i edukacji w warunkach różnicowania kulturowego

Streszczenie: Ruch skautowy i harcerski charakteryzuje możliwość spotkania i współpracy osób wywodzących się z różnych środowisk i kultur. Naturalną rzeczą jest w nim codzienna konfrontacja z Innością/Obcością w warunkach różnicowania kulturowego oraz podejmowanie różnych form aktywności edukacyjnej opartej na idei międzykulturowości. Od chwili powstania swej organizacji skauci i harcerze realizowali zadania wpisujące się we współczesne rozumienie edukacji międzykulturowej, oparte na ogólnych zasadach Prawa skautowego, które zakłada ją szacunek do innych i współpracę z nimi w duchu braterstwa, solidarności i tolerancji. W komunikacie z badań zostały przedstawione cząstkowe wyniki realizacji projektu badawczego poświęconego treściom nawiązującym do idei międzykulturowości oraz edukacji w warunkach różnicowania kulturowego, występującym w opracowaniach programowych ruchu skautowego i harcerskiego. Badania te stanowią przyczynek do historycznego nurtu pedagogiki międzykulturowej oraz historii wychowania w kontekście założeń ideowych i działalności organizacji dzieci i młodzieży. Artykuł zawiera opis wykorzystanych kategorii pojęciowych, charakterystykę prekursorów oraz współczesnego ruchu skautowego i harcerskiego. W układzie chronologicznym został w nim przedstawiony wybór przykładów treści skautowych i harcerskich opracowań programowych, które wiążą się z ideą międzykulturowości i edukacji międzykulturowej.

Słowa kluczowe: edukacja międzykulturowa, pedagogika międzykulturowa, międzykulturowość, skauting, harcerstwo

Wprowadzenie

W artykule tym zostały przedstawione cząstkowe wyniki realizacji projektu badawczego poświęconego treściom nawiązującym do idei międzykulturo-

wości oraz edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego, występującym w opracowaniach programowych i metodycznych ruchu skautowego i harcerskiego.

Kategorie pojęciowe „międzykulturowość” i „edukacja międzykulturowa” zostały dookreślone i rozpowszechnione w dyskursie naukowym i potocznym w drugiej połowie XX wieku. Organizacje o charakterze globalnym, zakładające tolerancję i współpracę ponad różnicami kulturowymi, niewątpliwie – choć niekoniecznie *explicite* – nawiązują w swych założeniach i publikacjach do idei międzykulturowości oraz założeń edukacji międzykulturowej. Przyjawszy tezę Teresy Hejnickiej-Bezwińskiej (2003, ss. 204–215) o ewolucyjnym przechodzeniu od pedagogii do pedagogiki, to jest od działań praktycznych w sferze edukacji do refleksji akademickiej nad nią, zakładamy, że treści nawiązujących do przedmiotu zainteresowania pedagogiki międzykulturowej można poszukiwać w publikacjach oraz działalności organizacji dzieci i młodzieży współuczestniczących od ponad stu lat w światowym ruchu skautowym i harcerskim.

Celem naszych badań było odnalezienie treści nawiązujących do idei międzykulturowości oraz edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego, w skautowych i harcerskich opracowaniach programowych i metodycznych z lat 1911–2022 opublikowanych w języku polskim. Jest to przyczynek do historycznego nurtu pedagogiki międzykulturowej oraz historii wychowania w kontekście ideowych założeń i działalności edukacyjnej organizacji dzieci i młodzieży.

Kategorie pojęciowe

Międzykulturowość rozumiemy jako dynamiczny proces, w którym osoby należące do różnych kultur i grup narodowych, etnicznych itp. przebywają na tym samym terytorium i wchodzą ze sobą w otwarte, regularne i trwałe interakcje, którym towarzyszy wymiana oraz wzajemne poszanowanie, zrozumienie poszczególnych stylów życia, uznawanych wartości i norm. Pozwala to tworzyć harmonijną formację społeczną ponad różnicami, przy czym zróżnicowanie postrzegane jest jako czynnik aktywizujący rozwój społeczny, polityczny i gospodarczy. **Idea międzykulturowości** zakłada aktywną tolerancję oraz dążenie do nawiązywania i utrzymywania sprawiedliwych relacji, w ramach których każdy liczy się tak samo, tj. nie ma osób uprzywilejowanych i poniżonych, lepszych i gorszych ze względu na taką czy inną tożsamość kulturową. Osoby funkcjonujące w międzykulturowym środowisku, należąc

do odmiennych kultur, nie ograniczają się do wymuszonych fizyczną bliskością kontaktów, lecz w różnych dziedzinach współżyją i współpracują, starając się rozwiązywać napięcia oraz konflikty na drodze negocjacji stanowisk i osiągnięcia kompromisu. Ostatecznym celem jest ich integracja społeczno-kulturowa. Relacje społeczne rozpatruje się tu z perspektywy jednostek, które mają prawo do posiadania i wyrażania własnej tożsamości, odmienności oraz odrębności, byle nie naruszały praw innych osób (Grzybowski, 2011, ss. 22–23).

Edukacja międzykulturowa to model działalności społecznej, kulturalnej i oświatowej w warunkach zróżnicowania kulturowego, nastawiony na wzajemne poznawanie, rozumienie i wzbogacanie kultur oraz poszczególnych osób kultury te tworzących. Jej istotną cechą jest otwarcie na Innych/Obcych i ich problemy, a efektem ma być integracja i dynamizacja społeczno-kulturowa różnych środowisk, oparta na wzajemnym zbliżaniu ich członków. W procesie edukacji międzykulturowej uwzględnia się bowiem i szanuje różnice etniczne, rasowe, kulturowe danego społeczeństwa, z którymi wiążą się odmienne wizje świata i koncepcje kulturowe ich poszczególnych członków. Dzięki inicjowanemu i podtrzymywanemu w procesie edukacji dialogowi, wzajemnemu poznaniu i zbliżeniu mają powstawać warunki do przekazywania oraz akceptacji i przejmowania najbardziej wartościowych elementów kultur spotykających się jednostek i grup, co sprzyja ich współpracy w różnych dziedzinach życia, przy jednoczesnym prawie do zachowania odrębności (Grzybowski, 2011, ss. 60–61). Treści edukacji międzykulturowej uwzględniają cele edukacji antydyskryminacyjnej, równościowej, obywatelskiej i regionalnej. Ich preferowane formy opierają się na schemacie: kształtowanie postawy otwartości → spotkanie z Innym/Obcym → dialog → wzajemne poznanie → próba zrozumienia.

Kategorię pojęciową „edukacja międzykulturowa” wprowadziła Rachel Davis DuBois na początku lat 30. XX wieku w Stanach Zjednoczonych podczas zajęć autorską metodą warsztatową, których uczestnicy opracowywali propozycje rozwiązania przy pomocy edukacji problemów społecznych wynikających ze zróżnicowania kulturowego (DuBois and Mew-Soong, 1971). Dookreślenie idei międzykulturowości w dyskursie naukowym i jej zastosowanie w sferze komunikacji, publicystyki oraz edukacji międzykulturowej miało miejsce pod koniec XX wieku głównie w środowisku francuskojęzycznym (Abdallah-Pretceille and Porcher, 1996; Abdallah-Pretceille, 1999).

Skauting i harcerstwo u zarania swej ponadstuletniej historii nie posługiwały się więc współczesnymi kategoriami pojęciowymi. Dlatego w naszych

badaniach nie założyliśmy dosłownych odniesień do „międzykulturowości” i „edukacji międzykulturowej”, lecz obecność ich idei w ogólnych założeniach ruchu skautowego i harcerskiego oraz w lokalnych formach metodycznych poszczególnych organizacji. Uwzględniamy tym samym charakter działalności skautowej i harcerskiej, której ogólne (globalne) założenia są akceptowane przez organizacje realizujące swoje cele z uwzględnieniem miejscowej (lokalnej) specyfiki.

Prekursorzy oraz współczesny ruch skautowy i harcerski

Prekursorstwa idei międzykulturowości i form edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego, które mogły inspirować działaczy skautowych i harcerskich, można poszukiwać w przyjętym przez nas znaczeniu w działalności m.in. wolnomularzy (Hass, 1982), sufrażystek (Kraditor, 1981) czy esperantystów (Żytyński, 1987), których celem było m.in. propagowanie braterstwa, tolerancji światopoglądowej, solidarności, równouprawnienia i współpracy ponad podziałami w imię wyższych ideałów. W działalności lokalnych organizacji, w których nieformalnie uczestniczyły także dzieci i młodzież, występowały także wartości polityczne i narodowyzwolenicze (Hillebrandt, 1986; Kamiński, 1959), abolicjonistyczne (Drescher, 2009; Turley, 1991), czy wspólnotowe i etniczne (Capaldi, 2011; Lewandowski, 2016), również interesujące dla skautów i harcerzy¹.

Ruch skautowy zapoczątkował m.in. Robert Stephenson Smyth Baden-Powell z myślą o nieformalnej edukacji chłopców z nizin społecznych (Baden-Powell, 1938, s.16). Mimo oporu liderów ruchu także dziewczęta szybko rozpoczęły żeńską działalność skautową, stwarzając im możliwość usamodzielniania się, przyczyniając się do ruchu emancypacyjnego kobiet i solidarnej aktywności na ich rzecz (Grodecka, 1937). Przyjęto, że oficjalnie scouting powstał w 1907 roku w Wielkiej Brytanii i w kolejnych latach dynamicznie upowszechnił się w innych rejonach świata w różnych formach działalności.

W lipcu 2017 roku struktury wzorowane na skautingu funkcjonowały w 176 państwach na 194 państwa oficjalnie uznawane (<https://www.scout.org/nso/>; <https://www.wagggg.org/>). Według Światowej Organizacji Ruchu Skautowego WOSM w 2020 roku organizacje skautowe nie istniały już tylko

---

¹ Celem ułatwienia lektury stosujemy kategorie „skaut” i „harcercz”, mając na myśli osoby wszelkich płci bez dyskryminowania kogokolwiek. Feminatywy zamieszczamy, gdzie to niezbędne dla podkreślenia różnic płci.

w pięciu krajach, a o ewentualnych organizacjach konspiracyjnych brak jest oficjalnych informacji. Do rzadkości należą kraje, w których jest tylko jedna organizacja skautowa. Tam, gdzie istnieje długa i nieprzerwana tradycja ruchu, często powstają federacje zrzeszające różne odłamy skautingu, jak np. organizacje męskie i żeńskie, protestanckie, chrześcijańskie, muzułmańskie, judaistyczne itp. Federacje tworzone są również w części krajów, w których funkcjonuje wiele organizacji skautowych, celem reprezentowania ich w ruchu międzynarodowym (Borys, 1996; WOSM, 1997).

W światowym ruchu skautowym można wyróżnić dwa nurty. Pierwszy to organizacje krajowe, federacje, organizacje międzynarodowe skupione wokół WOSM i Światowego Stowarzyszenia Przewodniczek i Skautek WAGGGS, które są odrębnymi i niezależnymi organizacjami. Drugi nurt ruchu skautowego to organizacje krajowe, federacje, organizacje międzynarodowe, które z różnych względów nie przynależą do WOSM, WAGGGS i współtworzą własne pola współpracy.

Cele skautingu osiąmane są za pomocą metody skautowej, której zasady wyznaczył Baden-Powell (Baden-Powell, 1938). Jest ona systemem ciągłego samokształcenia poprzez współdziałanie wszystkich następujących elementów: przyrzeczenie i prawo skautowe; uczenie przez działanie; rozwój osobisty; system zastępowy; wsparcie dorosłych; symbolikę; przyrodę; zaangażowanie w służbę dla społeczności, wędrówka własną ścieżką, w swoim tempie, braterstwo/siostrzeństwo z innymi, połączenie ze światem (World Scout Bureau, 2019, s. 16; WAGGGS, 2014; Szmaraj, 2017, s. 16). Ideową podstawę ruchu skautowego stanowi Prawo skautowe.

W 2010 roku w propozycjach form aktywności WAGGGS pojawiły się opisy pięciu wybranych krajów (z każdego rejonu działań organizacji) z informacjami o danym kraju, specyfice życia w nim dziewcząt i młodych kobiet, działalności lokalnych organizacji skautowych, kuchni, muzyki itp. Od 2019 roku skupiono się na wdrożeniu opracowanego przez WAGGGS nowego modelu przywództwa opartego o sześć postaw pozwalających na określenie znaczenia doświadczeń postrzegania rzeczywistości oczami innych i rozumienia otaczającego świata. Wyróżniono następujące postawy: refleksyjna; zakładająca równość płci; kreatywnego i krytycznego myślenia; odpowiedzialności za czyn; współpracy; otwartości na świat. W 2020 roku zaakcentowano postawę otwartości na świat jako umiejętność spojrzenia na świat z perspektywy drugiego człowieka, włączanie i sprawiedliwe traktowanie innych. Propozycje form aktywności WAGGGS zbudowano wokół kategorii: różnorodność, włączanie, równość, sprawiedliwość. Zaznaczono,

że praktyki włączające zakładają, iż „ludzie ze wszystkich środowisk, z różną tożsamością, zdolnościami, perspektywami i przekonaniami, powinni mieć równe prawa w realizowaniu się i wnoszenia wkładu do swojej (swoich) społeczności. Włączenie wymaga, by ludzie cenili szanowali i akceptowali różnorodność” (<https://www.waggs.org/>).

Od braterstwa i solidarności po międzykulturowość

Postawa braterstwa i solidarności wynika bezpośrednio z punktów 3 i 4 Prawa skautowego, na mocy których skaut ma być pożytecznym i pomagać innym, ma być przyjacielem wszystkich i bratem każdego skauta. To założenie od zarania ruchu skautowego i harcerskiego zostało uwzględnione w działalności o charakterze międzykulturowym, którego podstawą jest współpraca wywodzących się z różnych środowisk osób różnych pokoleń, płci, statusu społecznego, możliwości i perspektyw. Zapisy Prawa skautowego w WOSM i WAGGGS to odpowiednio: WOSM – „Obowiązkiem skauta jest być pożytecznym i pomagać bliźnim. Skaut jest przyjacielem wszystkich i bratem każdego innego skauta” (<https://www.scout.org/>); WAGGGS – „Obowiązkiem przewodniczki jest być pożyteczną i pomagać bliźnim. Przewodniczka jest przyjacielem wszystkich i siostrą każdej innej przewodniczki” (<https://www.waggs.org/>).

Większość organizacji harcerskich w Polsce, nad którymi protektorat sprawuje Prezydent RP (Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Stowarzyszenie Harcerskie, Związek Harcerstwa Polskiego działający poza granicami Kraju, Związek Harcerstwa Polskiego na Litwie, Harcerstwo Polskie na Ukrainie, Republikańskie Społeczne Zjednoczenie „Harcerstwo” na Białorusi, Niezależny Krąg Instruktorów Harcerskich „Leśna Szkołka”), obowiązują następujące prawa nawiązujące do idei międzykulturowości: 1. Harcerz jest pożyteczny i niesie pomoc bliźnim. 2. Harcerz w każdym widzi bliźniego, a za brata uważa każdego innego harcerza. Podobne zapisy mają Harcerstwo Polskie w Republice Czeskiej, którego członkowie mają być życzliwi i pomocni; szanować siebie i innych; być przyjaciółmi ludzi dobrej woli i braćmi każdego skauta, oraz Skauci Europy Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” Federacja Skautingu Europejskiego: „Harcerz jest wierny swojej Ojczyźnie i działa na rzecz jedności i braterstwa w Europie. Harcerz jest powołany do służby bliźniemu i jego zbawieniu. Harcerz jest przyjacielem wszystkich i bratem dla każdego innego Harcerza” (<https://calymzyciem.pl/forum/>).

Oto wybrane przykłady z opracowań programowych i metodycznych organizacji skautowych i harcerskich, które uznaliśmy za najbardziej trafne w odniesieniu do idei międzykulturowości i edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego.

W grudniu 1911 roku Baden-Powell charakteryzował międzynarodowe braterstwo skautów w perspektywie pokojowej (2016, s. 25): „Różne kraje – około dwunastu, jak na razie – które przyjęły Skauting dla swoich chłopców, obecnie tworzą przyjazny sojusz z nami, w celu wzajemnej wymiany poglądów, korespondencji i wizyt, a tym samym promowania ściślejszego uczucia sympatii pomiędzy przyszłymi pokoleniami”. Skautowe i harcerskie opracowania metodyczne uwzględniają międzypokoleniowy charakter działalności. Jak pisał Stanisław Sedlaczek (1924, s. 20): „Harcerstwo jest to wielkie środowisko braterskie, w którym starsi i doświadczeni pragną stworzyć zdrowe i uszlachetniające otoczenie dla swych młodszych braci sióstr”. W takiej działalności niezbędna jest cnota nieprzymuszonej solidarności pojmowana jako braterstwo, wspólnota interesów i współdziałanie ponad różnicami (Wasilewski, 1925, ss. 30–31). Także Janina Tworkowska zwracała uwagę (1931, s. 133), że harcerstwo dąży do stworzenia nowej kultury społecznej opartej na braterstwie, ucząc współpracować mimo różnic przekonań.

W 1920 roku w Londynie został zorganizowany pierwszy międzynarodowy zlot 8 tys. skautów z 34 krajów – tzw. Jamborée. W jego trakcie Baden-Powell stwierdził (WOSM 1997, s. 13): „Bracia skauci, proszę was o dokonanie ważnego wyboru. Na świecie istnieją pomiędzy ludźmi różnice w myślach i uczuciach, w języku i mentalności. Wojna nauczyła nas, że gdy jeden naród próbuje narzucić swoją wolę innym, następuje okrutna reakcja. Jamborée nauczyło nas, że jeżeli okazujemy wzajemne zrozumienie oraz pomoc, panuje sympatia i harmonia”. Do tej pory odbyły się 24 Jamborée. Obecnie są organizowane co cztery lata przez jedną z organizacji należących do WOSM jako wyjątkowa forma edukacji międzykulturowej dla osób w wieku 14–17 lat. Skaut/skautka, harcerz/harcerka może w nim wziąć udział tylko raz w życiu. Podczas Jamborée odbywają się bloki zajęć umożliwiające m.in. poznawanie kultur różnych krajów, funkcjonowanie organizacji skautowych; wycieczki przyrodnicze i do miejsc kultury (muzea, miejsca pamięci). Poprzez aktywne zajęcia w międzynarodowym gronie uczestnicy są zachęceni do dyskusji i tworzenia planów na lepsze jutro w perspektywie pokojowej – np. International Youth Peace Program (Sankowska, 2015).

W okresie komunizmu, w Polsce i innych krajach demokracji ludowej harcerze byli zaangażowani w międzynarodową współpracę w duchu tzw.

postawy internacjonalistycznej (Kozik, 2018; Muszyński, 1984). W opracowaniach ZHP członkowie podobnych organizacji z innych krajów byli określani jako „krewni za granicą”. Związek należał do Światowej Federacji Młodzieży Demokratycznej oraz był współinicjatorem powstania działającego przy niej Komitetu Ruchów Dziecięcych i Młodzieżowych. Harcerze utrzymywali kontakty z organizacjami pionierskimi i młodzieżowymi krajów socjalistycznych oraz organizacjami dziecięcymi i młodzieżowymi w innych krajach, prowadząc m.in. wymianę grup dziecięcych i instruktorskich oraz organizując pomoc w ramach akcji solidarnościowych np. z mieszkańcami Algierii i Konga. Formą działalności międzykulturowej w tym duchu był Międzynarodowy Pionierski Obóz Pokoju organizowany corocznie od 1952 roku przez ZHP w Cieplicach pod Jelenią Górą dla uczestników z ponad 20 krajów. Podobne obozy odbywały się w Neseberze (Bułgaria), Seči (Czechosłowacja), Altenhofie nad Werbelinsee (NRD), nad Balatonem (Węgry) i w radzieckim Arteku (Grzelak i Rządca, 1962, ss. 13–14).

W poradniku metodycznym dla tropicieli znalazła się informacja o tym, jak w 1962 roku podczas VIII Festiwalu Młodzieży i Studentów w Helsinkach cumował polski statek „Mazowsze” (Gajdeczkowa i Siemiński, 1963, ss. 249–250): „Do obcych portów nie tylko się zawozi, ale również przywozi się z nich. Z ogromnym zainteresowaniem słuchacie przecież opowiadań o egzotycznych krajach Afryki i Azji, o bogatych miastach Europy i o biednych ludziach w nich mieszkających. Z ciekawością oglądacie przywiezione z daleka „skarby”, z których prawie każdy jest godzien miejsca w muzeum. Sami także macie już sporo takich skarbów. Nie chowajcie ich dla siebie – pozwólcie innym obejrzeć, dotknąć i posłuchać ciekawych historii o nich. Pomóżcie poznać dalekie kraje i bliskich nam ludzi”. Podobną wymowę mają uwagi w poradniku dla odkrywców (Dańkowska i Słusznikówna, 1965, s. 229): „Harcerze chcą wiedzieć, co robią ich zagraniczni przyjaciele, czym się zajmują, o co walczą, jak żyją, pracują, uczą się i jak się bawią. Dlatego nie ma chyba w Polsce drużyny, która nie zdobywałaby takich sprawności, jak »Festyn przyjaźni«, »Oni walczą o wolność«, »Świat idzie naprzód« itp. Drużyny organizują kursy języków obcych, prowadzą kluby korespondentów z zagranicą, urządzają festyny przyjaźni, wystawy, organizują spotkania z ludźmi, którzy podróżowali i mogą wiele ciekawego powiedzieć o egzotycznych krajach”.

Baden-Powell (2019, ss. 51–52) zalecał skautom uczenie się języków obcych, aby porozumiewać się z mieszkańcami odwiedzanych obcych krajów. Nawiązując do tej idei, Komenda Chorągwi Bydgoskiej ZHP przy współdzia-

le „Gazety Pomorskiej” (ukazywał się harcerski dodatek do niej „Nasz Krąg”) i Polskiego Związku Esperantystów zorganizowała w 1962 roku pierwsze seminarium poświęcone wychowaniu internacjonalistycznemu. Zainicjowano Bydgoską Akcję Nauki Języków Obcych BANJO, podczas której harcerze zainspirowani do poznawania historii, kultury i obyczajów swych rówieśników w innych krajach rozpoczęli w swoich drużynach naukę języków obcych (m.in. esperanto) oraz międzynarodową korespondencję. Zwieńczeniem kursów były spotkania na obozach harcerskich w regionie. „W latach 1963–96 Komenda Chorągwi Bydgoskiej ZHP zorganizowała 32 obozy międzynarodowe. (...) Przez 30 lat w Harcerskim Ośrodku Wodnym przebywało 3072 uczestników obozów językowych z 36 krajów, także z Afryki, Azji, obu Ameryk. Razem z dziećmi i młodzieżą zagraniczną nad Jeziorem Charzykowskim wypoczywało 5253 członków ZHP” (Graczkowski i Karnowski, 2023).

Współczesne harcerskie opracowania oparte o ideę międzykulturowości pisane są już z wykorzystaniem kategorii pojęciowych pedagogiki międzykulturowej. Zawierają dostosowane do wieku czytelników treści dotyczące m.in. sytuacji socjalnej rówieśników, historii, środowiska naturalnego, kultury (literatura, muzyka, kulinaria), potrzeb i perspektyw opisanych na tle historii osobistych rówieśników (Kulczyk-Prus i Zduńczyk, 2014; Kulczyk-Prus, 2015). Najpopularniejsze opracowanie tego rodzaju (Omiecińska i Kacprowicz, 2015), powstało w ramach projektu „Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym” współfinansowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w oparciu o pakiet Rady Europy (Europejski Ruch Młodzieży 2003). Jak pisze w przedmowie do niego Emilia Kulczyk-Prus: „We współczesnym świecie, kiedy prawie każdy doświadcza kontaktu z innymi kulturami, wzajemna tolerancja stała się konieczna. Nie da się zamknąć okna na świat. (...) Zwróćmy uwagę na kontakty między ludźmi, którzy różnią się stylem życia, religią i kulturą, a także na relacje między większościami i mniejszościami (kulturalnymi, społecznymi, etnicznymi) w naszym społeczeństwie. Punktem wyjścia niech będą postawy wobec różnic oraz poszukiwanie wspólnych obszarów. Ciekawą przygodą dla każdego z nas może stać się odkrywanie, jak żyć z innymi i twórczo wzajemnie na siebie oddziaływać. Spróbujmy dostrzec w różnorodności bogactwo. Rzecz jasna, nie zapominajmy przy tym o własnej tożsamości. Uczmy otwartości i zrozumienia dla innych. To często wymaga wielkiego wysiłku, przełamania stereotypów i uprzedzeń, pokonania strachu przed nieznanym – to trudne zadanie, do którego potrzebna jest dobra atmosfera w gromadzie i drużynie, szczerzy kontakt z wychowankami, ale też przekazywanie im rzetelnej

i kompletnej, a nie wyrywkowej wiedzy o tym, co się dzieje na świecie. (...) Realizowane na całym świecie wychowanie międzykulturowe – wychodząc od emocji i osobistych doświadczeń – przez zdobywanie wiedzy prowadzi do działania. To idealnie wpisuje się w metodę harcerską” (Omiecińska i Kacprowicz, 2015, ss. 5–6).

Podsumowanie

Ruch skautowy i harcerski charakteryzuje możliwość spotkania i współpracy osób wywodzących się z różnych środowisk i kultur. Naturalną rzeczą jest w nim codzienna konfrontacja z Innością/Obcością w warunkach zróżnicowania kulturowego oraz podejmowanie różnych form aktywności edukacyjnej opartej na idei międzykulturowości. Od chwili powstania swej organizacji skauci i harcerze realizowali zadania wpisujące się we współczesne rozumienie edukacji międzykulturowej, oparte na ogólnych zasadach Prawa skautowego, które zakładają szacunek do innych i współpracę z nimi w duchu braterstwa, solidarności i tolerancji. Zasady te znajdują wyraz w treściach opracowań programowych i metodycznych ruchu, które przeanalizowaliśmy. Szczegółowo zostały uwzględnione m.in. w lokalnych formach metody harcerskiej, przygotowanych dla potrzeb dzieci i młodzieży będących członkami drużyn. Zrealizowany przez nas projekt badawczy pozwala twierdzić, że charakterystyczna idea i oparte na niej rozwiązania edukacyjne obecne w ruchu skautowym i harcerskim od początku ich istnienia są konsekwentnie rozwijane i wdrażane w praktyce społecznej.

Bibliografia

- Abdallah-Pretceille, M. 1999. *L'éducation interculturelle*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Abdallah-Pretceille, M. and Porcher, L. 1996. *Éducation et communication interculturelle*. Paris Presses Universitaires de France.
- Baden-Powell, R. 1938. *Skauting dla chłopców. Wychowanie dobrego obywatela metodą puszcząską*. Tłum. S. Kapiszewski, Warszawa: Na Tropie.
- Baden-Powell, R. 2016. *Mój punkt widzenia. Fragmenty artykułów z lat 1909–1941*. Kraków: Text.
- Baden-Powell, R. 2019. *Co Skauci mogą robić. Nowe gawędy*. Kraków: Text.

- Borys, P. oprac. 1996. *Katalog europejskich organizacji skautowych*. Warszawa: Horyzonty.
- Dańkowska, M. i Słuszniaćkówna, J. oprac. 1965. *Odkrywczy. System pracy drużyn część 3*. Warszawa: Wydawnictwo Harcerskie.
- Drescher, S. 2009. *Abolition. A History of slavery and antislavery*. New York: Cambridge University Press.
- DuBois, R.D. and Mew-Soong L. 1971. *Reducing social tension and conflict through the Group Conversation Method*. New York: Association Press.
- Każdy inny, wszyscy równi...* 2003, Europejski Ruch Młodzieży przeciwko Rasizmowi, Ksenofobii, Przejawom Antysemityzmu i Nietolerancji. Warszawa: Horyzonty.
- Gajdeczkowa, B. i Siemiński, M. oprac. 1963. *Tropiciele*. Warszawa: Wydawnictwo Harcerskie.
- Graczkowski, J. i Karnowski, A., *BANJO czyli z językiem obcym na ty...* <https://www.sph.bydgoszcz.pl/2017/banjo/banjo2.pdf> (4.02.2023).
- Grodecka, E. oprac. 1937. *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego. Materiały do Historii. Część I 1911–1914*. Warszawa: Na Tropie.
- Grzelak, W. i Rządca, P. 1962. *Przyjaciołom o harcerstwie*. Warszawa: Wydawnictwo Harcerskie.
- Grzybowski, P.P. 2011. *Edukacja międzykulturowa – przewodnik. Pojęcia, literatura, adresy*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Hass, L. 1982. *Wolnomularstwo w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII i XIX wieku*. Wrocław: Ossolineum.
- Hejnicka-Bezwińska, T. 2003. Pedagogika pozytywistyczna. W: Kwieciński, Z., Śliwerski, B. red. *Pedagogika – podręcznik akademicki. Tom 1*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, ss. 204–215.
- Hillebrandt, B. 1986. *Polskie organizacje młodzieżowe XIX i XX wieku. Zarys historii*. Warszawa: Młodzieżowa Agencja Wydawnicza.
- <https://calymzyciem.pl/forum/> (4.02.2023).
- <https://www.scout.org/> (4.02.2023).
- <https://www.scout.org/nso/> (4.02.2023).
- <https://www.waggggs.org/> (4.02.2023).
- <https://www.waggggs.org/en/our-world/> (4.02.2023).
- Kamiński, A. 1959. *Prehistoria polskich związków młodzieży*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kozik, T. 2018. *Skauting w krajach i latach komunizmu*. Wyszaków: Altmedia.
- Kraditor, A.S. 1981. *The ideas of the woman suffrage movement: 1890–1920*. New York: W.W.Norton & Company.

- Kulczyk-Prus, E. red. 2015. *Kierunek Azja. Ze skautowego Jamboree wędrujemy przez kontynent kontrastów. Propozycja programowa dla gromad i drużyn ZHP*. Łódź: Główna Kwatera ZHP.
- Kulczyk-Prus, E. i Zduńczyk, R. red. 2014. *Teraz Afryka. Od źródeł skautingu do kontynentu przeszłości*. Łódź: Główna Kwatera ZHP.
- Muszyński, H. red. 1984. *Podstawy wychowania w ZHP*. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Omiecińska, A. i Kacprowicz, A. oprac. 2015. *Każdy inny, wszyscy równi. Propozycja programowa dla gromad i drużyn ZHP*. Łódź – Warszawa: Główna Kwatera ZHP.
- Sankowska, J. 2015. Wspomnienia z końca świata. *Na Tropie* wydanie internetowe z 6.09.2015, <https://natropie.zhp.pl/index.php/wspomnienia-z-konca-swiata/> (4.02.2023).
- Sedlaczek, S. 1924. *W Polsce będzie lepiej!* Warszawa: Wydawnictwo Naczelnictwa ZHP.
- Turley, D. 1991. *The culture of english antislavery 1780–1860*. New York: Routledge.
- Tworkowska, J. 1931. *Równajmy krok. O współpracy z Ruchem Harcerskim Nauczycielska i Rodziców*. Warszawa: Wydawnictwo Centralnej Komisji Dostaw ZHP.
- WAGGGS, 2014. *Prepared to Learn, Prepared to Lead*. London: WAGGGS.
- Wasilewski, Z. 1925. Dziesięcioro wskazań. Podstawy charakteru społecznego. 7 Solidarność. *Harcistrz. Miesięcznik Starszyny Harcerskiej*. 3, ss. 30–31.
- World Scout Bureau, 2019. *The Essential Characteristics of Scouting*. Geneva: World Scout Bureau.
- WOSM, 1997. *Światowa Organizacja Ruchu Skautowego (WOSM). Wybór dokumentów*. Warszawa: Horyzonty.
- Żytyński, J. 1987. *Esperanto i esperantyści*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Scouting and the Polish scouting movement and the idea of interculturalism and education in the conditions of cultural diversity

Abstract: The Scout and Polish Scouting movement is characterized by the possibility of meeting and cooperation of people from different backgrounds and cultures. A natural thing for this social movement is daily confrontation with Otherness/Alienness in conditions of cultural diversity and undertaking various forms

of educational activity based on the idea of interculturalism. The study presents some partial results of a research project devoted to the content referring to the idea of interculturalism and education in the conditions of cultural diversity, present in the program studies of the scouting movement. These studies contribute to the historical trend of intercultural pedagogy and the history of education in the context of ideological assumptions and activities of children and youth organizations. The article contains a description of the applied conceptual categories and the characteristics of the precursors and the contemporary scouting movement. In a chronological order, it presents a selection of examples of the content of scouting program studies that are related to the idea of interculturalism and intercultural education.

Keywords: intercultural education, intercultural pedagogy, interculturalism, scouting, scout

Translated by Jacek Malak